

VĂZĂTORUL
Viața și petrecerea
Prorocului Samuil
o analiză contemporană

Traducere din limba greacă
Protosinghel Teofan Munteanu

editura
Σοφία

București

Cuprins

Prolog.....	7
1. Dumnezeu, Ana și Elcana.....	11
Însemnătatea Vechiului Testament.....	13
Pronia lui Dumnezeu.....	14
Întristarea Anei.....	18
Purtarea lui Elcana.....	20
2. Rugăciunea Anei.....	22
Tâlcuiri la rugăciunea Anei.....	24
Rugăciunea minții în inimă (noetică).....	31
3. Nașterea, alăptarea și afierosirea Prorocului Samuil.....	35
Zămisirea și nașterea.....	36
Alăptarea lui Samuil.....	39
Afierosirea lui Samuil.....	42
Concluzii.....	45
4. Rugăciunea de mulțumire a Anei.....	48
Forma rugăciunii.....	49
Conținutul rugăciunii.....	54
Tâlcuiri ale rugăciunii.....	56
5. Samuil în Templu.....	64
Templul și însemnătatea sa.....	65
Slujirea Domnului și copiii.....	69
Educația bisericească a copiilor.....	72
Viața bisericească și casa creștinului.....	77
6. Descoperirea lui Dumnezeu către Samuil.....	79
Dumnezeu i Se arată lui Samuil.....	79
Teologia Revelației (Αποκάλυψη).....	81
Deosebirea dintre revelația naturală și cea supranaturală.....	86
Deosebirea dintre revelație și ghicitură (στοχασμός).....	87
Deosebirea dintre revelație și vedere (ὄραση).....	88
Încredințare despre experiența revelației.....	89

7. Conținutul Revelației	93
Mesajul lui Dumnezeu	93
Păcatul fiilor lui Eli	95
Greșeala preotului Eli	98
Purtarea lui Samuil	101
8. Cuvintele prorocilor	104
Samuil Proroc	104
Adevărații proroci	107
Cuvinte prorocești contemporane	112
Recunoașterea prorocilor și primirea cuvintelor prorocești	115
9. Slujirea lui Samuil	117
Judecătorii și lucrarea lor	117
Samuil ca Judecător	120
10. Fiii lui Samuil	134
Pricinile pentru care fii ai părinților binecinstitori se îndepărtează de Dumnezeu	138
Pot afla părinții vreun folos din apostazia copiilor lor?	139
Concluzii	144
11. Poporul cere rege	145
Un popor nemulțumitor	146
Apostazia poporului	148
Nepătimirea lui Samuil	151
Încuviințarea și îngăduința lui Dumnezeu	153
12. Dumnezeu și istoria	158
Întâlnirea lui Samuil cu Saul	158
Dumnezeu ocârmuiește istoria	159
Dumnezeu îi luminează pe anumiți oameni	162
În căutarea sfinților	164
Omul lui Dumnezeu – Văzătorul	165
13. Harisma înainte-vederii (προορατικό) și a străvederii (διορατικό) ..	169
Samuil și poporul	169
Harisma înainte-vederii	172
Sfinții Părinți despre harisma înainte-vederii	177
Înfățișarea lui Saul	181
14. Saul uns rege	184
Untdelemn și sărutare	184
Lucrarea conducătorilor	195
Încredințări lămurite	200

15. Energiile-lucrările Duhului Sfânt	202
Duhul Sfânt în Vechiul Testament	202
Lucrarea Duhului Sfânt în Saul	206
Dreapta-socotință a lui Saul	211
16. Alegerea lui Saul de către popor	214
Cuvântarea lui Saul	214
Chipul alegerii lui Saul	218
Înscăunarea sa	225
17. Nepătimirea lui Samuil	227
Apologia lucrării sale	227
Samuil muștră poporul	234
Pocăința poporului și rugăciunea lui Samuil	241
18. Cele două păcate ale lui Saul	244
Jertfă adusă fără Samuil	246
Tăgăduirea ascultării de Dumnezeu	248
Atitudinea Prorocului Samuil	250
Atitudinea noastră față de Părintele duhovnicesc	253
19. Căința lui Dumnezeu – rugăciunea lui Samuil	258
Căința lui Dumnezeu	258
Pricina păcatului	262
Tâlcuiri patristice despre Saul și căderea sa	264
Mâhnirea și privegherea lui Samuil	267
20. Căderea cea de pe urmă a lui Saul și tânguirea lui Samuil	271
Regretul și nepocăința lui Saul	271
Tânguirea lui Samuil	278
21. Mângâierea lui Samuil și alegerea lui David	287
Dumnezeu îl mângâie pe Samuil	288
Alegerea lui David	292
22. Moartea Prorocului Samuil	300
Moartea în Tradiția ortodoxă	301
Virtuțile lui Samuil	306
23. Prorocul Samuil și Biserica	308

Prolog

Încă de când eram copil, figura Prorocului Samuil a avut o puternică înrâurire asupra mea. Nu știam, desigur, multe lucruri despre el, dar aflasem că trăise încă din pruncie în Templu și se învrednicise de o experiență înaltă, cea de a-L auzi pe Dumnezeu.

A fost, însă, un moment anume în care petrecerea lui m-a mișcat încă mai mult și ceva m-a atras să-i cercetez mai îndeaproape sfânta sa viață. Îmi amintesc că la începutul slujirii mele arhieresti, pe când mă aflam în Edessa, am întâlnit un predicator bătrân și am găsit cu cale să-l întreb cum să slujesc poporul așa încât să-mi pot împlini cu bine lucrarea păstorească. Atunci acesta, ca un bun cunosător al Sfintei Scripturi și, deopotrivă, un încercat lucrător în via Bisericii, mi-a vorbit despre viața și petrecerea Prorocului Samuil. Printre altele, mi-a spus cu zdrobire de inimă: „Ascultarea și dăruirea lui către Domnul mă umplu de uimire.” Acest fapt m-a făcut să cercetez mai îndeaproape cele privitoare la viața acestui mare Proroc. Voiam să-l cunosc mai bine.

Am început să studiez cartea întâi a Regilor din Vechiul Testament. M-au fascinat încă de la început chipul nașterii sale, viețuirea în Templu și întreaga sa petrecere ca Proroc al lui Dumnezeu în mijlocul poporului israelit. De multe ori citesc despre el cu multă străpungere a inimii.

Am înțeles lămurit faptul că Prorocul Samuil, pe care poporul l-a numit „omul lui Dumnezeu” și „Văzătorul”, a avut o strânsă legătură cu evenimente istorice-cheie din istoria poporului israelit. A fost Judecător al acestuia, iar în cele din urmă el i-a uns regi pe Saul și mai apoi pe David. Din întreaga sa viață chiar și omul contem-

poran poate primi învățături de mare însemnătate. Citind despre viața și petrecerea Prorocului, apreciem figura distinsă a mamei sale, Ana, care l-a născut cu rugăciune, și, desigur, o rugăciune a inimii. Aflăm cum pot fi crescuți copiii în chip bineplăcut lui Dumnezeu, ce însemnătate au Biserica și cultul – slujirea adusă Domnului – pentru o bună educație. Vedem cum trebuie ocârmuit poporul de către mai-marii săi și ce reprezintă puterea (autoritatea): pricina pentru care ea există și felul în care trebuie exercitată. Suntem ajutați să distingem purtarea pe care trebuie să o avem față de Părintele nostru duhovnicesc, care sunt urmările păcatului, precum și multe alte teme.

Am cercetat viața și petrecerea Prorocului Samuil prin prisma Tradiției, a cultului bisericesc și a învățăturii Sfinților Părinți. De ajutor mi-a fost și lucrarea alcătuită de pururea pomenitul Arhimandrit Ioil Yiannakopoulos, însă am recurs îndeobște la multe alte mărturii și învățături patristice. Am voit apoi ca rodul acestui studiu să-l împărtășesc poporului. De aceea, în anul 1980 am ținut într-o vreme, la ceasurile după-amiezii, o serie de douăzeci și trei de cuvântări în biserica Sfântului Acoperământ al Preacuratei din Edessa, de față fiind și Înalt Preasfințitul Calinic, Mitropolitul Edessei, Pellei și Almopiei, cel ce m-a inițiat în tainele Preoției și m-a înconjurat cu o negrăită dragoste. Analizând viața Prorocului Samuil, am încercat întotdeauna să dezvolt îndeajuns temele, raportându-le la problemele epocii contemporane, însă prin prisma teologiei Bisericii. Iar aceasta deoarece cred că numai în lumina teologiei Bisericii, care este prin excelență una pastorală, putem aborda diferitele probleme ale societății, fără a cădea în înșelarea de a ține predici sociale și moraliste golite de Duh.

Îmi amintesc acum, cu multă emoție, atmosfera care stăpânea în vremea rostirii acestor predici. Vedeam interesul ascultătorilor și uimirea pe care le-o pricinuia acest chip sfânt. Mă împărtășeam, de asemenea, și eu de marea dragoste pe care mi-o arăta pururea fericitul Mitropolit Calinic, ce mă asculta cu mult interes, rostind apoi un cuvânt – expresie a cugetului (ethosului) său bisericesc.

Mi s-a oferit mai târziu prilejul ca o parte din această serie de predici să o împărtășesc și credincioșilor din Livadeia, la invitația și cu

binecuvântarea Înalt Preasfințitului Ieronim, Mitropolit de Theba și Livadeia, căruia îi aduc mulțumirile și întreaga mea recunoștință.

Am socotit a fi de datoria mea să mă îngrijesc de publicarea acestor omilii pentru a ajunge și alții să-l iubească pe acest mare Proroc și, astfel, cu toții să-i urmărim în învățătură, lucrare și chipul viețuirii. Trebuie să subliniez faptul că cele ce urmează nu constituie o analiză desăvârșită a vieții sale, ci numai ceea ce simțirea mea a putut desluși în parte. Îl rog pe Prorocul Samuil să mă ierte pentru eventualele scăpări sau greșeli, căci Văzător fiind, vede dragostea pe care i-o port, și, totodată, îi cer cu smerenie binecuvântarea și rugăciunile pentru împlinirea slujirii mele.

Athina, 13 septembrie 1990

Pomenirea Cuviosului Ierothei Iviritul din Kalamon

Arhim. Ierótheos S. Vlachos

Dumnezeu, Ana și Elcana

Temele de care ne vom ocupa în cele ce urmează sunt cuprinse în Vechiul Testament. Concret, este vorba despre nașterea, viața și petrecerea Prorocului Samuil. Toată această biografie a Prorocului și istorisirea evenimentelor legate de viața sa le regăsim într-una dintre cărțile Vechiului Testament, în Cartea întâi a Regilor.

În primul rând, simt datoria de a-I mulțumi lui Dumnezeu Celui în Treime pentru noul dar pe care ni-l pune înaintea. Aceasta întrucât este un lucru bine cunoscut că a se învrednici cineva de cercetarea, cu atât mai mult de studierea îndeaproape a Sfintei Scripturi, în lumina Tradiției Bisericii, a Sfinților Părinți, este un dar de la Dumnezeu. A fi predicator reprezintă o slujire plină de răspundere în sânul Bisericii și astfel trebuie ea privită atât de cel ce rostește cuvântul de învățătură, cât și de cei care îl ascultă. Sfinții sunt prorocii Noului Testament, căci așa cum prorocii din Vechiul Testament au văzut venirea cea dintâi a Cuvântului, tot astfel și ei văd și trăiesc cea de A Doua Venire a Cuvântului, se fac părtași Împărăției lui Dumnezeu. Acesta este motivul pentru care învățătura sfinților, predica lor, este în fapt prorocie. Astfel, când cercetăm Sfânta Scriptură sau ne ocupăm de diferite aspecte ale vieții duhovnicești, este de trebuință să urmărim învățătura sfinților. Atunci predica este una bisericească și reprezintă experiența Bisericii.

A propovădui cuvântul lui Dumnezeu nu ține atât de abilitățile vorbitorului, cât, mai cu seamă, de lucrarea Harului Dumnezeiesc. Sunt mulți oameni înzestrați cu felurite harisme, însă fără Harul lui Dumnezeu nu au putința de a-i ajuta pe creștini să se nască din nou. Aceasta explică de ce, în ciuda faptului că se predică mult, creștinii

care vor să dobândească schimbarea lăuntrică, transfigurarea, nu află ajutor pe măsură. Pe de altă parte, sunt oameni care, deși lipsiți de mari daruri firești, îi ajută mult pe cei care îi ascultă. Aceasta se întâmplă deoarece cuvântul lor este revelator, este experiența vieții în Hristos. Avem pilda lui Moisi. Grăia cu anevoie și era gângav. Totuși, Dumnezeu a lucrat prin el lucruri mari și minunate, l-a slobozit pe poporul Său din pământul Egiptului și l-a călăuzit către pământul făgăduinței. Aceasta deoarece Moisi era văzător-de-Dumnezeu, nu un teolog scolastic, „de sine hirotonit”.

Orice predicator care ia asupra sa această slujire plină de răspundere în sânul Bisericii, cu binecuvântarea chiriarhului locului, trebuie să aibă simțământul că este gângav și grăiește cu anevoie. Prin această smerenie a sa, va putea oferi oamenilor ceva din cele de folos. Este simțământul de care erau stăpâniți Sfinții Părinți. Îl vedem și la Sfântul Ioan Damaschin, care, la începutul uneia dintre omiliile sale despre Maica Domnului, spune sub forma unei rugăciuni către Dumnezeu: „Deschide-ne nouă, o, Cuvinte al lui Dumnezeu, gura noastră cea gângavă; și dă-ne cuvânt prea bine-plăcut buzelor noastre. Însuflă-ne harul Duhului prin care pescarii ajung retori, iar (ucenicii) cei necărturari grăiesc înțelepciunea cea mai presus de om, ca astfel și noi, cei cu glasuri de-abia auzite, să putem a spune, chiar dacă în chip nedeslușit, mărirea preaiubitei Tale Maici!”¹ Sfântul Ioan cere de la Cuvântul lui Dumnezeu să-i deschidă gura și să-i dea cuvânt plin de Har, adică însuflare duhovnicească pentru a vesti slava Născătoarei de Dumnezeu.

Dacă a făcut aceasta Sfântul Ioan Damaschin, corifeu al teologilor Bisericii, cu cât mai mult se cade să o facem noi! De aceea, Îl rog pe Dumnezeu să-mi lumineze înțelegerea și să-mi însuflească cuvânt plin de Har, spre folosul poporului Său.

Întrucât vom cerceta viața Prorocului Samuil, care este cuprinsă în Vechiul Testament, trebuie să începem prin a puncta câteva lucruri cu privire la acesta și la locul pe care îl ocupă în Biserică și în viața bisericească în general.

¹ Sf. Ioan Damaschin, *Cuvântări la Sărbători Împărătești, la sărbători ale Maicii Domnului și la Sfinți*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, pp. 228-231. (n. trad.)

Vechiul Testament, ce cuprinde 49 de cărți, împreună cu Noul Testament, care însumează 27 de cărți, alcătuiesc Sfânta Scriptură. De la începuturi până astăzi, Vechiul Testament este adesea folosit în cultul bisericesc, mai cu seamă cartea Psalmilor, însă în cadrul feluritelor slujbe sunt incluse și citiri din alte cărți ale acestuia. Dincolo de pasajele vetero-testamentare ce se regăsesc atât în rugăciunile Dumnezeieștii Liturghii, cât și în general, în rânduiala slujbelor, fragmente din Vechiul Testament sunt răspândite în întreg cuprinsul limbajului liturgic.

Deși pasajele vetero-testamentare sunt atât de mult folosite în cult, mulți creștini nu se îndeletnicesc cu studiul Vechiului Testament. Este de notat faptul că cei mai mulți dintre noi, deși am studiat în întregime Noul Testament, nu îl cercetăm în paralel și pe cel Vechi, ba mai mult, am putea adăuga, arătăm față de acesta o deplină ignoranță. Sfinții Părinți ai Bisericii au cercetat amănunțit cărțile Vechiului Testament, așa cum putem vedea, de pildă, la Sfântul Ioan Gură de Aur, care, prin multele sale tâlcuiri, face vădite bogățiile ascunse în Vechiul Testament.

Acest lucru este important deoarece există o strânsă înrudire între Vechiul și Noul Testament. Aș vrea să subliniez o seamă de aspecte ce arată această înrudire duhovnicească. În primul rând, alcătuirea cărților Sfintei Scripturi a fost însuflată de Însuși Duhul Sfânt. În al doilea rând, însuflarea dumnezeiască primită de sfinții proroci și de apostoli nu este o luminare (ἐλλαμψη) de moment, ci însuflare prin iluminare (φωτισμός) și îndumnezeire (θεωση). Aceasta înseamnă că și în Vechiul Testament se vorbește despre iluminare și îndumnezeire, ele fiind de aflat și aici. În analiza noastră despre Prorocul Samuil, însăși tema cărții de față, vom vedea că mama acestuia, Ana, ajunsese la iluminare (φωτισμός), ca una ce avea rugăciunea minții în inimă (noetică), iar Samuil, la îndumnezeire (θεωση). Cunoaștem, totodată, faptul că Sfântul Grigorie de Nyssa, vrând să arate calea ce trebuie urmată de creștini în vederea mântuirii, a analizat figura lui Moisi în vestita sa operă *Despre desăvârșirea prin virtute*. Acestea arată faptul că și în Vechiul Testament există iluminare și îndumnezeire, numai că această îndumnezeire este temporară.

Moartea nu este ontologic desființată, iar Biserica nu este încă Trupul lui Hristos. Așadar, aceleași sunt experiențele atât în Vechiul, cât și în Noul Testament. În al treilea rând, în Vechiul Testament se vorbește neîncetat despre venirea lui Mesia, în vreme ce în Noul Testament despre faptul că Mesia a venit. În general, Vechiul Testament este hristocentric, ca unul ce face referire la arătările Cuvântului neîntrupat. Mai mult, în Vechiul Testament sunt numeroase mărturii despre Dumnezeu Cel în Treime. Este edificator faptul că Sfinții Părinți, când vorbesc despre Dumnezeu în Treime, folosesc multe argumente din Vechiul Testament.

După aceste puține cuvinte de început, vom cerceta în continuare cele despre marele Proroc Samuil. Ca fiu al lui Elcana și al Anei, trebuie să vorbim, însă, mai întâi despre părinții săi.

Elcana, tatăl Prorocului Samuil, avea două femei, Ana și Penina (Fenana). Trebuie să spunem, firește, că în acea epocă domnea poligamia. Elcana dobândise copii de la Penina, în vreme ce Ana, fiind stearpă, nu îi dăruise nici un fiu. În acele vremuri, nerodirea era socotită blestem, iar Ana se mâhnea mult din această pricină. Împreună cu cele două femei ale sale, Elcana a urcat la Șilo pentru a-I aduce jertfă lui Dumnezeu. După ce a împlinit toate, i-a dat Peninei mai multe porții din jertfă pentru ea și pentru fiecare dintre copiii săi, în vreme ce Anei i-a dat numai una. Aceasta a fost pentru Ana pricină de multă mâhnire, fapt repetat ori de câte ori Elcana aducea jertfă lui Dumnezeu. Totuși, Elcana o iubea mult pe Ana și încerca să o mângâie.

Cercetând mai cu de-amănuntul acestea, ne atrag atenția trei aspecte: Pronia lui Dumnezeu, întristarea Anei și purtarea lui Elcana.

Pronia lui Dumnezeu

În Vechiul Testament se spune în chip lămurit că „Domnul închisese pântecele”¹ Anei (I Regi 1:5), iar mai apoi că „a închis Domnul pântecele ei, ca să nu dea ei prunc” (I Regi 1:6).

¹ Pentru referințele scripturistice din Cartea I a Regilor, ce reprezintă principala sursă a analizei de față, am întrebuintat ediția *Bibliei din 1914*. Ne-a îndemnat la această fidelitate vechii ediții față de cea grecească, citată de autor, în multe locuri din lu-

Din aceste versete putem vedea Pronia nezidită a lui Dumnezeu, Care chivernisește personal lumea, precum și faptul că nu există în creație ceea ce numim în chip simplu legi naturale, ci legi duhovnicești. Sfântul Maxim Mărturisitorul vorbește despre „rațiunile făpturilor” («*τοὺς λόγους τῶν ὄντων*»). Rațiunile făpturilor nu sunt altceva decât energia nezidită a lui Dumnezeu.

Trebuie să spunem faptul că în teologia patristică există două dogme fundamentale cu privire la zidirea lumii și la chivernisirea ei. Prima este cea a zidirii lumii din nimic. Această învățătură este contrară doctrinei platonice despre lumea văzută ca urmare a căderii de la lumea cea adevărată, a ideilor. Astfel, Părinții învață că lumea a fost creată din nimic («*ἐκ τοῦ μηδενός*»), adică din materia non-existentă («*ἐκ μὴ ὑπαρχούσης*»). Potrivit celeilalte învățăături a Sfinților Părinți, lumea zidită din nimic este chivernisită personal de Dumnezeu, fără intervenția unor lucruri sau legi zidite. Când ceva se repetă în creație, aceasta nu este urmarea existenței unei legi zidite, ci rodul statorniciei Proniei nezidite a lui Dumnezeu, Care voiește întotdeauna să acționeze în acest fel.

Vedem aici în chip lămurit că „Domnul închisese pântecul ei (Anei)” (I Regi 1:5), așadar acest fapt nu era unul al firii, nu era o lucrare a trupului. Dumnezeu închide pântecul și Dumnezeu îl deschide. Nu este vorba, simplu spus, despre o lege naturală, ci despre *energia*-lucrarea chivernisitoare și proniatoare a lui Dumnezeu.

Sfântul Ioan Gură de Aur, tâlcuind acest fragment, face referire la un fapt întâlnit în vremea sa: bărbații le socoteau vinovate pe

crare explicațiile oferite antrenând și analize pe text. Am păstrat registrul lexical arhaic, căutând numai să eliminăm formele vechi ce ar îngreuna lectura (astfel, *pe* în loc de *pre*, *voi* în loc de *voiu*, acordul cu singularul în locul celui la plural: „*Și au venit Domnul*” etc.). O uniformizare s-a impus și la nivel onomastic, astfel încât am păstrat forma consacrată a numelor: *Ana* în loc de *Anna*, *Eli* în loc de *Ili* etc. Nu am intervenit major asupra semnelor de punctuație, deși, în general, întrebuințarea excesivă a virgulei nu corespunde normelor actuale de punctuație. La nivelul semnelor ortografice, am păstrat uniform despărțirea cuvintelor în silabe prin cratimă, nu prin apostrof.

Pe alocuri, unde am socotit de trebuință, am recurs la un paralelism între *Biblia* adică *Dumnezeiasca Scriptură* a *Legii Vechi* și a *celeii Nouă*, 1914 și *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, ediția sinodală, 2008, consultând, totodată, și alte ediții, precum *Biblia* adică *Dumnezeiasca Scriptură*, 1688, respectiv *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, diortosită de Bartolomeu Valeriu Anania, 2009. În virtutea uzanței, ca trimitere scripturistică am păstrat denumirea *Regi*, nu *Împărați* pentru cartea vetero-testamentară de referință. Din același motiv, pentru alte trimiteri la Psalmi sau la cărțile Noului Testament, am citat preponderent ediția sinodală. (*n. trad.*)

femei pentru nerodirea pântecelui lor. Spune Sfântul: „Mulți oameni se poartă cu atâta nesocotință, că le învinuiesc pe femei când nu nasc.” Este grăitor faptul că folosește cuvântul „nesocotință”, de vreme ce aceasta nu este, într-adevăr, o lucrare a firii, ci a lui Dumnezeu. Acești bărbați, care le învinuiesc pe femei că nu zămislesc, nu cunosc faptul că „nu-și dau seama că nașterea de fii își are de Sus începutul, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu; că nici firea femeii, nici căsătoria și nici altceva nu-i de ajuns ca să ai prunci”. Astfel, puțința femeii de a zămisli prunc este o lucrare a Proniei Dumnezeiești. Se cuvine să spunem aceasta din două puncte de vedere. Pe de o parte, nu trebuie să existe loc de indignare, de revoltă când femeia nu ia în pânțe, iar, pe de alta, când Dumnezeu îngăduie și binecuvântează zămisirea unui prunc, omul săvârșește păcat dacă face tot ce îi stă în puțință pentru a împiedica aceasta. Problema, prin urmare, nu este una morală, ci profund teologică. Nimeni nu poate sta împotriva când Dumnezeu îngăduie și binecuvântează nașterea de prunci.

S-ar putea ridica, totuși, o obiecție față de acest cuvânt al Sfântului Ioan Gură de Aur. Cineva ar putea spune că sunt cazuri de nerodire care se datorează unor factori somatici, precum disfuncții ale organelor trupului. Nu negăm aceasta și nu oprim știința de a lucra spre vindecarea unor astfel de afecțiuni ale trupului, pe cât există puțința de a le vindeca, însă fără a aduce atingere personalității omului. În orice caz, credința noastră ar trebui să fie că, pe de o parte, dacă se întâmplă să existe vreo boală, Dumnezeu o îngăduie, iar, pe de alta, că Dumnezeu lucrează și prin mijlocirea științei medicale, când ea rămâne între anumite hotare și împlinește anumite condiții. Sfântul Ioan Gură de Aur subliniază, însă, acest punct de vedere din rațiuni vădit pastorale, întrucât, episcop fiind, păstor al Bisericii, cunoștea faptul că mulți puneau nenașterea de prunci pe seama firii femeii. Socoteau femeia stearpă, fără de copii, un om de calitate a doua, o subapreciau și o disprețuiau. De aceea astfel de oameni, „deși știu că pe nedrept le aduc vină, le ocărăsc, adesea le urăsc și traiul cu ele nu le mai face nici o bucurie”¹.

¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Ana. Omilii la David și Saul. Omilii la Serafimi*, traducere din limba greacă veche de Pr. prof. Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 2007, p. 17. (n. trad.)